

הגדה של פסח

טוב לומר בתחילה לשון הזוהר (פר' בא דף מ ע"ב)

פְּקוּדָא בְּתַר דָּא לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָא דִּי־צִיָּאת מִצְרַיִם, דְּאִיהוּ חַיּוּבָא עַל כּוֹן נֶשׁ לְאַשְׁתְּעִי
בְּהָאֵי שְׁבַחָא לְעַלְמִין. וְהָכִי אֲזַכְרֵנָּה כָּל כּוֹן נֶשׁ דְּאַשְׁתְּעִי בִּיְצִיָּאת מִצְרַיִם,
וּבְהָהוּא סְפוּר חֲדָי בְּחֲדָנָא, זְמַן אִיהוּ לְמַחְדֵי בְּשִׁכְיָתָא לְעַלְמָא דְאַתֵּי דְהוּא חֲדוּ מִכְּלָא.
דְּהָאֵי אִיהוּ כּוֹן נֶשׁ דְּחֲדָי בְּמַאֲרִיָּה. קוּב"ה חֲדָי בְּהָהוּא סְפוּר. בִּיה שְׁעָתָא כְּנִישׁ קוּב"ה
לְכָל פְּמִלְיָא דִּילֵיהּ, אֲמַר לֹזֵן: זִילו וְשִׁמְעוּ סְפוּרָא דְשִׁבְחָא דִּילֵי דְקָא מְשַׁתְּעוּ בְּנֵי וְחֲדָנָא
בְּפוּרְקָנָא. כְּדִין כּוֹלְהוּ מִתְכַּנְּשִׁין וְאַתְיִין וּמִתְחַבְּרִין בְּחֲדָיָהוּ דְיִשְׂרָאֵל. וְשִׁמְעִין סְפוּרָא
דְשִׁבְחָא דְקָא חֲדָנָא בְּחֲדָנָא דְפוּרְקָנָא דְמַאֲרִיָּהוּן. כְּדִין אַתְיִין וְאוּדְאָן לִיָּה לְקוּב"ה עַל
כָּל אִינּוּן גַּסִּין וְגַבּוּרִין, וְאוּדְאָן לִיָּה עַל עַמָּא קַדִּישָׁא דְאִית לִיָּה בְּאַרְעָא, דְחֲדָנָא בְּחֲדָנָא
דְפוּרְקָנָא דְמַאֲרִיָּהוּן. כְּדִין אַתּוּסַף לִיָּה חִילָא וְגַבּוּרְתָא לְעִילָא. וְיִשְׂרָאֵל בְּהָהוּא סְפוּרָא
יְהָכִי חִילָא לְמַאֲרִיָּהוּן כְּמִלְכָּא דְאַתּוּסַף לִיָּה חִילָא וְגַבּוּרְתָא כַּד מְשַׁבְּחִין גַּבּוּרְתֵיהּ וְאוּדְאָן
לִיָּה, וְכִלְהוּ דְחִלִּין מִקְפִּיָּה וְאַסְתַּלַּק יְקָרִיָּה עַל כּוֹלְהוּ. וְכַגִּין כַּד אִית לְשִׁבְחָא וְלְאַשְׁתְּעִי
בְּסְפוּר דָּא כְּמָה דְאַתְמַר.

בְּבִהִילוֹ יִצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם:

כשאומר הא לחמא עניא יגביה המצה הפרוסה שבין שתי השלימות ויאמר:

**הָא (נוסח אחר: הָא) לַחְמָא עֲנִיא, דִּי אָכְלוּ אַבְהָתָנָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם. כָּל דְכַפִּין יִיתִי וַיִּכּוֹל, כָּל
דְּצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח. הַשְׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה**

בגדי השרד

הא לחמא עניא וכו' והלא לא אכלו אותם עד שיצאו ממצרים.
הנה הגירסא הזאת כולה מקשה זה'ב. באמת הוצאת הלחם היתה ממצרים כמ"ש
תחילה למה נתקנה בלשון תרגום. (שמות יב, לד) "וישא העם את בצקו טרם
ותו מה שאמר 'הא לחמא עניא די אכלו יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על
אבהתנא בארעא דמצרים', וכי בארץ שכמס", אבל האכילה לא היתה רק בדרך.
מצרים אכלו המצות שהם לחם עוני, ועוד אמרו 'כל דכפין ייתי ויכול', למאן

הגדה של פסח

בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא הָכָא עֲבָדִי, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין.

ויש אומרים אותה שלש פעמים

בגדי השרד

אנו אומרים אותו להכניע הקליפות, כדי שלא יתאחזו הקליפות עם העולם ההוא.^א וכן נמי בשעת ירידת העולמות כשמורידים השפע אנו אומרים אותו,^ב כדי שלא יוכלו גם הם לקבל השפע.^ג והוא הדין והוא הטעם הכא דעל ידי קריאת הגדה חוזרים כל המוחין שנכנסו בעת התפילה,^ד ולפיכך אנו אומרים גירסא זו בלשון תרגום כדי לשבר כח החיצונים ולהכניעם ולבטלם כביטול חמץ.

ונראה לעניות דעתי דהפיסקא הזאת שהיא בלשון תרגום נתקנה בכ"ח תיבות, דומיא דכ"ח תיבות שיש בקדיש מאמץ יהא שמייה רבא עד לבסוף.^א ועוד מילת 'די' הכתובה כאן שאמר 'די אכלו

קאמר. ועוד למה חזר וכפל ושנה 'כל דצריך ייתי ויפסח'.

ונראה לעניות דעתי דמילין לצד עילאה ימלל בדרך סוד ורמז, וכל ההגדה בדרך סוד היא. ושמה מעיד עליה דכל לשון הגדה הוא על לשון הסוד הנסתר והנעלם. כמ"ש בזוהר הקדוש (פ' לך פה, ב) על פסוק (דברים ד, יג) "ויגד להם את בריתו".^א

ותיקנו תחילתה בלשון תרגום, כמו שמצינו בקדיש דנתקן בלשון תרגום. ואמר בזוהר הקדוש (ח"ב קכט, ב) דהוא מיתבר שלשלאין דפרזלא, דהוא משבר כח הסטרא אחרא ומכניע אותם. והנה הקדיש אנו אומרים אותו בעת שאנו רוצים להעלות העולם לעולם שלמעלה ממנו, באותה שעה

אומרים השבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם נכנעים ואינם עולים למעלה ע"כ. ג. שם בדרושי חזרת העמידה דרוש ד' 'ובא לציון גואל'. ד. וראה בפע"ח (מהדו"ח): נמצא כי יש ב' כוונות א' הוא להעלות העולמות, הב' להכניע הקלי' שלא יתאחזו בהם. ה. כאן רמז רבינו לשיטתו בענין כניסת המוחין בסדר ההגדה. כפי שביארה בארוכה בספח"ק מחשף הלבן פ' בא, והובאו דבריו בליקוטים, וכן לקמן ב'הלל' בפיסקא 'מה אשיב לה'. עיי"ש. ו. עד דאמירן בעלמא, כנוכר בשעה"כ שם.

א. וז"ל הזוה"ק שם: 'ויגד' איהו רמז לדרגא פנימאה עילאה, וראה בזוהר פ' ויחי (לה, א) וז"ל: ואגידה לכם, מאי ואגידה רזא בחכמתא איהו, ר' יוסי שאיל לר"ש א"ל, ואגידה, או ויגד, או ויגידו, וכן כוליהו דתנינן רזא דחכמתא איהו ע"ש, וע"ש בזוה"ק ח"ב עט, ב, ובמפרשים שם ד'הגדה' רומזת על חכמה. ב. ראה בשעה"כ ענין הקדיש (ה' ט"ו ע"ג ד"ה ונבאר) וז"ל: וכבר נתבאר שהקדיש נתקן להעלות את העולמות למעלה ממדרגתם כגון העשייה ביצירה וכיוצא, והנה אנו מתיראים ח"ו פן ע"י עליית העולמות יעלו גם הקליפות עמיהם ויתאחזו בהם ויינקו שפע מהם וכו' ובהיותינו

הגדה של פסח

בגדי השרד

זוה רמז במילת עניא, דעני גימטריא ק"ל לרמוז על ק"ל שנים דאדם הראשון דשם במצרים נתקנו, ולחם גימטריא שלוש הוי"ו"ת, לרמוז על הניצוצות שהעלו, דכל הניצוצות משם הוי"ה הם כידוע, וכך משמעותו, רצה לומר זה הלחם שהם הניצוצות שהם הוי"ו"ת.^ט שנפלו לתוך הקליפות והיו באתרא דעניותא שהפיל אדם הראשון באותן מאה ושלושים שנים, תיקנו אותם אבותינו בארץ מצרים.

וזוהו 'די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', דהיינו שתיקנו אותם ונתלכשו הנשמות בהם בקדושה כראוי, ועל ענין זה נתקן חג המצות, שבהגיע חג המצות בכל שנה ושנה נעשה תיקון גדול למעלה,^ז דנכנעים הקליפות ומתמתקים הגבורות ומזדככים הנשמות.

אבהתנא' היא משלמת לחשבון מ"ב^י, הרי הפיסקא הזאת דומיא דקדיש.

ומה שאמר הא לחמא עניא, דדי באומר הא לחמא, למה לי עניא, דממילא ידעיןן דהיא עניא^י. אמנם זה יתבאר על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל (שער הכוונות ענין פסח דרוש א), דעיקר גלות מצרים היא לתקן הניצוצות של אדם הראשון, דמאה ושלושים שנה שהיה מוליד רוחין ושדין ונשקעו בהם נשמות קדושות עליונות. ואותם נשמות באו בדור המבול ולא נתקנו, וחזרו ובאו בדור הפלגה ולא ניתקנו וחזרו ובאו בדור סדום ולא ניתקנו וחזרו ובאו בבני ישראל שבמצרים ואז נתקנו. ולכן נגזר עליהם "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" (שמות א, כב), כנגד חטא דור המבול, ונגזר עליהם עבודה קשה בחומר ובלבנים כנגד חטא דור הפלגה, עד שנזדככו ונתקנו במצרים כראוי.

יום קודם הפסח הש"י עושה להם לישראל משא פנים ברוב חסדיו ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, וראה להרחידי"א בספר 'מראית העין' (עדיית פ"ה מ"ו) דכתב על דברי זקינו החס"ל, ד'היא הקדמת יקרת הערך, ומובן דבצד מה יש יצי"מ בכל שנה שמוציא כל חלקי נפשנו מהס"א. ובאזה"ח הק' במדבר פכ"ג, כב, "אל מוציאם ממצרים", ונראה על דרך אומרם ז"ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, על כך אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומר 'אל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנוכר, עכ"ל.

ז. כיוצ"ב מצינו בקדיש דחשבינן מילת 'די ברא כרעותיה' וכו', כנוכר בשעה"כ (דף טו ע"ב ד"ה עוד ירצה), ובצירוף כ"ח ועוד י"ד עולה למנין מ"ב. ח. ראה פסחים לו. א, דמצה לחם עוני ופסול בעשירה, ושם קטו, ב, מבואר הטעם דמצה נקרא 'לחם עני' (דברים טו, א) לחם שעונין עליו דברים. דבר אחר מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה ועיין רמב"ן פ' ראה (שם). ט. כמבואר בעץ חיים ש"ח פ"א ופ"ב, דרפ"ח ניצוצות מגיעים מד' הווי"ת דמילוי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. ע"ש. י. בשעה"כ (דף ע"ו ע"ד) ובפע"ח (שער מקרא קודש פ"א): ענין זמנים אלו, הוא התנוצצות אורות העליונים בזמנים אלו, לפי הזמן אם בחסד אם בגבורה וכו' כל א' מתגלה לפי העת והשעה ע"כ, וראה עוד בחסד לאברהם נהר נ"ז: ובכל שנה ושנה שלושים

הגדה של פסח

בגדי השרד

על דרך
הסוד

אי נמי יפרש על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל (שעה"כ פסח ד), דהזיווג בליל פסח הוא לרחל ולא ללאה, ומשום דלאה כולה דינין, לכן הזיווג הוא ברחל. אך לאה יורדת ומתוספת על רחל ונוטלת רחל חלקה וחלק לאה, ודבר זה לא נמצא רק בליל פסח דווקא.

וזה לשון רבינו הרב ר' חיים ויטאל זכרוננו לברכה (פע"ח שער חג המצות פ"ד), והנה ידעת כי יש שני מיני מצה, אחד נקרא מצה שמורה, ואחד נקרא מצה שאינה שמורה. אמנם מצה שמורה היא אותה לאה השניה של אבא שהיא בפנים, כי תמיד היא מצה שמורה בפנים, אך לאה השניה של אימא אותה שבחוץ היא נקראת מצה שאינה שמורה כי היא בחוץ, לכן זו צריכה שימור כדי שלא תחמיץ.

והנה ענין השימור הוא שתחזור לכנוס הארתה בפנים ולא תשאר בחוץ. לכן כל כוונת ליל פסח הוא ברחל ולא בלאה, כי לאה מתבטלת עתה כדי שלא יינקו ממנה החיצונים^{טז}, והיא נקראת ת"ם ותחזור להקרא מ"ת שהם החיצונים. והנה כשנכנסים אלו המוחין של לאה בפנים, אין להם מקום

והנה שני מיני גבורות הם מנצפ"ך נוקבין וש"ך דוכרין^א. והנוקבין קשין מן דוכרין^ב. וכנגד נוקבין אמר כל דכפין ייתי וייכול, וכנגד דוכרין אמר כל דצריך ייתי ויפסח. והנה צרי"ך גימטריא ש"ך, לרמוז דעל דינין דוכרין הוא מדבר, וניחא ואתי שפיר. ועל הנוקבין שהם קשות אמר ייתי וייכול, אכילה בעלמא ולא שמחה גמורה דחג, ועל הדוכרין שאינם קשים כל כך אמר ייתי ויפסח דהיינו שמחה גמורה דחג.

אי נמי, בא לרמוז על הנשמות שהם תחת יד הקליפות, משום דכחג הפסח יוצאות כולם מתחת ידם^ג. ודבר פשוט הוא דגם הנשמות שביד הקליפות אין אחיזתם בהם שוח, דיש נשמות ששקועים בידם לגמרי, ויש ששולטים עליהם אבל אינם שקועים בידם לגמרי, ועל השקועים בידם לגמרי אמר 'כל דכפין ייתי וייכול', משום דהם רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעמף ותאכזר לטעום טעם הקדושה^ד, להכי קאמר עליהו כל דכפין ייתי וייכול. וכנגד שאין שקועים כל כך אמר כל דצריך ייתי ויפסח^{טז}.

ואל תתמה מעתה, למה היצו"ר רודף להחטיא את האדם והבן זה, ועיין עוד שם שער הקלי' ש"ו ח"ב פ"א, דעד גמר התיקון חיותם מניצוצות הקדושה. טו. ויש רמז לכך בהגדת בעלי התוספות: 'כל דכפין' אלה שאין להם כלום לשון כפנא, ו'כל דצריך' שחסר להם רק קרבן פסח. וכיוצ"ב בפי' אבודרהם להגדה. טז. ואף דחיות לקלי' הוא צורך גבוה ע"מ שיהא שכר ועונש, בפסח ראוי שלא יהיה שום אחיזה לחיצונים

יא. עץ חיים שער טנת"א פ"ה ועיין בהגרי"ב שם אות ב' דשק"ט בזה. יב. ראה עץ חיים שער יח פרק ה'. יג. וראה בס' שמחת הרגל להרחי"ד א, בדרך רמז עני"א גי' ס"מ, וציונו לאכול מצה לבטל הס"מ, ע"י שמכניסו תחת רשות השכינה. יד. ראה במבוא שערים שער ב' ח"ב פ"ח וז"ל: וזה סוד רדיפת היצו"ר וס"א להחטיא את הצדיקים ולהדבק בקדושה, יען אין להם חיות זולתו, ובהתרבות הטובה והקדושה יתרבו חייהם,

הגדה של פסח

בגדי השרד

ונעשה שם בחינת אור מקיף אל רחל גם כן, והשאר נכנס ויורד בפנים "זה סוד פסח פ'ה ס'ח". והנה ברדתן למטה בראש רחל הנה המוחין של רחל הם נכפלים בודאי. וזה סוד ארבעה כוסות של פסח, כדי שירדו אותן המוחין דרך הגרון למטה עד מקום ראש רחל וכו'. והנה יש לה עתה ארבעה בנים שהם ארבע הויות כפולות, שהם ארבעה מוחין שלה וארבעה של לאה וכו', עד כאן לשונו.

הרי דמבואר היטב דבליל פסח הזיווג הוא ברחל ולא בלאה, כדי שלא תהיה שום אחיזה לחיצונים כלל, ולאה נכנסת הארתה מבפנים ומתוספת על רחל.

והנה על אופן זה נראה לעניות דעתי לפרש הכתובים דריש שיר השירים (א, א-ג), והנה מצינו במדרש דאומר שיר השירים 'שיר חד, השירים תרי, אתמהא, חביבים דברי סופרים', עד כאן לשונו. והמאמר הזה תמוה עד מאוד. ונראה לעניות דעתי דעל ליל פסח הוא מדבר ועל ענין לאה הוא מדבר שמתוספת לאה על רחל, והנה לכאורה התוספת הזאת שמתוספת לאה על רחל, אדרבה תראה תגבורת הדינין משום דרחל עיקרה כל בנינה מגבורות^ט, ולאה

להשאר שם בפנים, רק יורדים דרך פנימיות הגרון דועיר אנפין, ויורד עתה למטה עד ראש רחל ושם חוזרת ויוצאת ברחל.

וכבר ביארנו^י כי אין אחיזה אל החיצונים ברחל כמו בלאה מכמה טעמים. א', הנה כי לאה היא כנגד מקום המכוסה ורחל היא כנגד מקום המגולה^{י"ב}, ואין יכולת בחיצונים לקבל הארה גדולה ההיא, דמיון השמש המכה במו שמסתכל בו. גם טעם אחר, כי כל עצמות לאה אינה פרצוף בפני עצמו רק מן האחוריים של אימא שנפלה בעת ביטול המלכים. גם טעם אחר, והוא כי לאה פניה עומדות כנגד אחורי הועיר אנפין, אחוריה נגד החיצונים ויכולים החיצונים להתדבק, אך רחל עם הועיר אנפין הם אחור באחור והחיצונים כנגד הפנים של רחל אינן יכולים להתאחו שם וכו'.

ונחזור לענין כי כשירדת למטה כשמגעת אצל ראש רחל, יוצאת שם ומאירה בה. והנה זהו התוספת שיש לרחל עתה בליל פסח מה שאין לה בשום פעם, כי עתה יש לה שלה ושל חברתה בבת אחת. והנה כשירד זה התוספת מלמעלה למטה כשפוגעת במקום הפה, שם הוא מתבקע ויוצא ממנו אור לחוץ

מגולים. יט. ראה עץ חיים שער ל"ד פ"ג - ובשעה"כ דרושי ר"ה בענין הנסירה - ועי' עולת תמיד (דף ב"ז ע"ב) וז"ל: והבן זה כי כל בחינת בליה אינם נגדלים אלא ע"י הגבורות דוגמת ז"א הנגדל ע"י החסדים, א"כ כשאנו אומרים שניתנין לה ה' גבורות ר"ל מוחין שלימין שלה, אלא שכיון שכל גדילתה אינה אלא ע"י הגבורות הם לבדם נזכרות,

כלל, כי לולי זאת לא היתה יכולה להיות הגאולה ולזה מתבטלת עתה בחינת לאה לגמרי, שרף פע"ח. יז. עיי' עץ חיים שער ל"ז פ"ב בסופו. יח. ולתוספת ביאור ראה בשעה"כ (דרוש ד') וז"ל: כי לאה עומדת במקום האורות המכוסים ועי"כ יש יכולת לחיצונים להתאחו בה, אבל רחל יושבת תחת החזה אשר שם האורות הם

הגדה של פסח

בגדי השרד

כולה דינין^ב, אם כן כשמתוספת לאה על רחל אדרבא הוגברו הדינין.
לזה בא בעל המאמר לומר, אל תחשוב כן, כי מאחר שנכנסו הארת לאה ורחל בגרון דועיר אנפין בפנים נתמתקו, ועוד הלילה הזה נכנסו כל המוחין דגדלות ראשון ושני והכל יורד ללאה ולרחל, ממילא הכל מתוק, ולא נשאר דינין רק הכל רחמים.

והנה הגבורות נקראים שיר כידוע^{כא}, ועוד ה'שירים א'שר ל'שלמה ר"ת לאה, ג"כ השירים גי' זה חג המצות עם הכולל לרמוז דעל ענין זה הוא מדבר, וזה תמיהתו שיר שהיא רחל חד, דהיינו רחל ששורשה גבורות שהוא שיר. והיכי דמי שעכשיו בליל פסח חזרה השירים יותר, דהיינו נתוספו לה גבורות לאה, וזה תמיהה גדולה דבלילה הזאת שהוא עת השלימות בחסדים, מתוספת גבורה על גבורה.

לזה השיב 'חביבים דברי סופרים', הכוונה דבלילה הזאת הכל נתמתק, דכיון

שנכנסה הארת לאה ברחל הרי תחילה נכנסה בפה זעיר אנפין, ונתמתקה בפנימיות זעיר אנפין, ונתמתקה ביותר, וחזרה ונכנסה בפה רחל והשאר נעשה מקיף לרחל. ולהכי נקרא פסח פ'ה ס'ח, דהיינו דהכל נמתק בפה זעיר אנפין ובפה רחל. ועוד האורות בלילה הזאת מפה התבונה ושם עיקר ההגדה כידוע^{כב}.

והנה רחל נקראת 'שם' כידוע^{כג}, וגם לאה נקראת 'שם' כד, וגם זעיר אנפין נקרא 'שם' כה. והנה ספר גימטריא 'שם', וזהו הכוונה, 'חביבים דברי סופרים', סופרים היא מלשון ספר, ובמילת סופרים נכללו זעיר אנפין ולאה ורחל, דכולם נקראים 'שם' שהוא גימטריא ספר כאמור, והכל נתמתק בפיות הנזכרים, ובקריאת ההגדה שהיא פה התבונה וגם היא נקראת שם^{כד}. וזהו חביבים דברי סופרים, דהיינו הכל נמתק בפיות הנזכר, וזהו דברי סופרים הם הפיות שמהם יוצאים הדברים, וממילא הכל נמתק.

יצי"מ הוא מסטרא דתבונה, ע"ש. כג. ראה זוה"ק פ' תצא (רעה, ב), תיקון מ"ט (פה, ב), בשעה"כ (דף כ"ב ע"א, דף כ"ג ע"ב) בכונת 'שם' של 'שמע' כידוע. כד. ראה ע"ח שער ל"ח פ"ז בסופו. כה. הנה דרך כלל בכתבי האר"י נזכר דהמלכות נקראת 'שם' ולא ז"א, אמנם ראה שעה"כ (כ"ב ע"א ד"ה כונת אחרות) וז"ל: כבר נתבאר בביאוריני, שיכין אל המלכות שנקראת 'שם' מ'שמע' והוא סוד שד"י והוי"ה, והענין הוא כי הוא סוד ת"ת ויסוד, שהם שני שמות הנזכרים 'ומכוחם נקרא המלכות שם' ע"כ, ולפי"ז א"ש ודו"ק. כו. ראה פרדס רימונים שער הכינויים פכ"א.

והבן זה מאוד. כ. וראה שעה"כ (דף נ"ט ע"ד), ובענין תפילת המנחה שם (דרוש א). כא. ראה בזוה"ק פ' נשא (קבא, ב): ובלילה שירה עמי, דא גבורה, שירה, בכור שורו הדר לו וכו'. עוד שם בח"א (קמג, ב), ועי' בשער ההקדמות (דף ס"ח ע"ב) טעם דשיר הוא בגבורה. כב. ראה שעה"כ דרוש ג' (ד"ה גם תבין): וזהו לשון פסח, פ'ה ס'ח כי שם הוא הפה של התבונה, ולכן צריך להרבות בסיפור שבה יציאת מצרים, וועי' שמן ששון ח"ג אות ט' – דהק' למה לא נרמו בפה ד'בינה' עילאה אחר שכבר עלו ז'וין ולקחו מוחין בתפילת ערבית ות'י דבפה דבינה הוא לעת"ל לימות המשיח, אבל

הגדה של פסח

בגדי השרד

ועל זה האופן הולך ומפרש הפסוקים הסמוכים, 'ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין'. הנה 'דודיך' גימטריא 'בלאה', ושכינת עוזנו שהיא רחל אומרת כך בליל פסח, שהארת לאה שנתוספה בה, לטובה הרבה נתוספה בה. מאחר שתחילה ההארה היא נכנסה בפה זעיר אנפין תחילה, והזעיר אנפין בלילה הזאת מלא כל טוב במוחין גדלות ראשון והגדלות שני, אם כן הארה הזאת חורה חסדים. וז"ש 'ישקני מנשיקות פיהו', הנשיקות הללו הם הארות לאה הרמוזה במילת דודיך כמו שכתבנו, דהיינו עכשיו דודיך שהם מוחי לאה שנכנסו בך, נתמתקו הרבה יותר ממוחי אימא שהיא יין, וזהו כי טובים דודיך מיין. והטעם, משום דבלילה הזאת נכנסו בזעיר אנפין כל מוחי אבא שהם חסדים גמורים¹³. אי נמי 'מיין' דרשינן ביה מחמת יין, דהיינו מחמת מוחי אימא שגם הם נכנסו מתוקים הרבה בלילה הזאת בזעיר אנפין, וכל מה שנכנס בזעיר אנפין מתמתקין בו מוחי לאה ומוחי רחל.

חזר ואמר "לריח שמניך טובים שמן תורק לבאר יותר המיתוק של דיני לאה שירדו לרחל, כיצד הוא ענין מתיקותם שנתמתקו. ובא לומר דזה דומיא דשמן שיש בו שמרים שמריקין אותו מכלי לכלי על ידי סינון ונשאר זך בלי שמרים. וז"ש 'לריח שמניך טובים'. שמניך הם שני שמנים, והם מוחי לאה

חזר ואמר "לריח שמניך טובים שמן תורק לבאר יותר המיתוק של דיני לאה שירדו לרחל, כיצד הוא ענין מתיקותם שנתמתקו. ובא לומר דזה דומיא דשמן שיש בו שמרים שמריקין אותו מכלי לכלי על ידי סינון ונשאר זך בלי שמרים. וז"ש 'לריח שמניך טובים'. שמניך הם שני שמנים, והם מוחי לאה

כז. דשורש אבא הוא מחסד דא"א, כמבואר בעץ חיים שט"ז פ"ד. כת. פע"ח שער חג המצות פ"ז

הגדה של פסח

בגדי השרד

גימטריא 'לאה', לרמוז דעל לאה הוא מדבר. 'דצריך ליפסח ייתי ויפסח' לרמוז על רחל דמזדווגת בלילה הזאת. פסח קרי ביה פ'ה ס'ח, לרמוז על הנשיקין דבשעת הזיווג.

עוד, 'הא לחמא עניא די אכלו' גימטריא עם הכולל רפ"ח, לרמוז על רפ"ח ניצוצות שנתבררו במצרים, ולהם קרא לחמא עניא כיון שהיו שקועים בתוך הקליפות באתרא דעניותא. עוד, 'הא לחמא עניא די' גימטריא שלוש היוו"ת אלה"ם אדנ"י, לרמוז על הדינים ששורשם מאלהים ואדנ"י^ל שנתמתקו הלילה הזאת בשלימותו.

אי נמי למה קרא ליה לחמא עניא, משום דידוע דמוחי אימא נכנסים בכוסות ומוחין דאבא נכנסים במצות, בין דגדלות בין דקטנות^ל, ולהכי קרי ליה לחמא עניא, לחם שהוא גימטריא שלוש היוו"ת כנגד הגדלות, ועניא כנגד הקטנות, דמילת עני במילוי עיי"ן נו"ן יו"ד עם שני כוללים גימטריא חר"ן הם ג' אלהים דקטנות^ל. כנגד הקטנות אמר 'כל דכפין ייתי וייכול', דאין הזיווג בלילה הזה מצד הקטנות. וכנגד הגדלות דמצידו הזיווג בלילה הזאת אמר

היא אחור באחור^{כט}, באמת בלילה הזאת של פסח היא פנים בפנים בשלימות המוחין^ל, ונוספה נחלתה שנתוספו לה הארות לאה. וזה"ש 'משכני אחרין גרועה', אומרת שכנית עוזנו להקדוש ברוך הוא בשאר לילות החול אתה משכני אחרין, דהיינו אני עמך אחור באחור ואני מבקשת לרוץ מאחרין ולחזור לפניך, ואין לי יכולת ורשות, ואני דואגת ומתאנחת על דבר זה כל לילה. אמנם בלילה הזאת של פסח 'הביאני המלך חדריו', דהיינו אני עמך פנים בפנים בשלימות. לכן 'נגילה ונשמחה בך' בלילה הזאת. זאת ועוד, נזכרה דודך מיון, הם הארות לאה שהוספת לי דבלילה הזאת כל הגבורות נתמתקו, והו מישרים אהבוך, מישרים הם הגבורות כידוע^{לא}.

יצא לנו מזה דבליל פסח הזיווג הוא ברחל ולא בלאה, אך לאה נתמתקו דיניה ונתוספו על רחל, ועל זה אמר כאן בהגדה 'כל דכפין ייתי וייכול', זה אמר על לאה שאין לה זיווג בלילה הזאת כי אם מיתוק, לפיכך אמר עליה ייתי וייכול, אכילה בעלמא שהוא מיתוק ולא זיווג. והנה ייתי וייכול כ'ל ראשי תיבות

בליל פסח. **לא.** שעה"כ ענין הקדיש (דף ט"ז ע"ב) ופע"ח שער הקדישים פ"ב, וראה זוהר חדש שה"ש (פא, ב). **לב.** ראה שעה"כ דף צ' ע"ב ד"ה וזה: דע כי שורש כל הדינים והגבורות הם ב' שמות אלקי"ם אדנ"י, כי גם הגבורות הם ב' בחינות זכרים ונקבות ע"כ. **לג.** שעה"כ פסח ריש דרוש ו'. **לד.** עץ חיים שער כ"ח פ"ה (חרן ג') גרון, דשם היה יניקת פרעה בקטנות).

ד"ה ודע. **כט.** ראה שעה"כ דרושי התפלין דרוש ה' עד מתי עומדת רחל אב"א כל יום, וראה שם (דף נד א) דאחר תפילת ערבית לאה ורחל שתיהן אחור באחור. **ל.** ע"ח שער ל"ו פ"ב, ו"ל: וזהו בליל פסח שהוא בט"ו לחודש, כי אז חזרה פנים בפנים עמו בבחינה הו' הנ"ל, ולכן אנו אומרים בלילה ההוא הלל גמור ע"כ. וועי"פ שעה"כ דרוש ד' אות ט', על מה שנזכר דעומדת אב"א אף

הגדה של פסח

מוזגים כוס שני, ומסלקין את הקערה, כאילו כבר אכלו כדי שיראו התינוקות וישאלו.

וכאן הבן שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.
שבכל הלילות אין אנחנו מטבלין אפילו פעם אחת, והלילה הזה – שתי פעמים.
שבכל הלילות אנחנו אוכלין חמץ או מצה, והלילה הזה פלו מצה.

בגדי השרד

חמץ או מצה והלילה הזה כולו מצה, כיון דאם אנו רוצים לאכול מצה בשאר הלילות אנו אוכלין, אם כן לא ניכר השינוי. והשלישית דבשאר הלילות אם אנו רוצים לאכול מסובין אנו אוכלין, כמה ניכר השינוי, בשלמא דגבי מרור דאין אנו אוכלין מרור בשום לילה והלילה הזאת אוכלין ניכר השינוי, אבל בשני חלוקות אלה דמצה ומסובין כמה ניכר השינוי¹.
ונראה לעניות דעתי דהכל מילין לצד עילאה ימלל. והנה הדברים הנוראים הנעשים בלילה הזאת, אינם נעשים בשום לילה ואפילו בליל שבת. דידוע דבליל שבת אין נכנסין

כל דצריך ליפסח ייתי ויפסח, פ'ה ס'ח לרמוז על הנשיקין דבשעת הזיווג.

מה נשתנה הלילה וכו'

יש לדקדק בזה. תחילה אומרו שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת לה, מילתא פסיקתא דבשום לילה אין מטבלין כלל, וזה דבר דלא אפשר דכל הלילות אנו מטבלין, ולא היה לו לומר רק שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבל אפילו פעם אחת והלילה הזה חובה עלינו שתי פעמים². ועוד השאלה השניה שאמר בה דבכל הלילות אנו אוכלים

על דרך הסוד

פעם אחת דמשמע דבשאר לילות אין להטביל, וע"ז מקשה דהלשון אינו מחזור, והיה לו לומר דאין חובה או ענין לטבל בשאר לילות כליל פסח. לז. ביאור דברי רבינו – דעיקר שאלת התינוקות הוא מחמת היכר דבר חדש שאנו עושים בו,

לה. סדר 'מה נשתנה', עפ"י נוסח הרמב"ם בסוף הלכות חו"מ, וכ"ה בסדר רב עמרם, ובאבודרהם. לו. ראה בפסחים קטז, א, וברשב"ם ד"ה אלא, שאין נכון לומר 'אין אנו חייבין וכו', אמנם נראה דעיקר קו' רבינו על הנוסח 'אין אנו מטבלין אפי'

הגדה של פסח

שֶׁבַּכֵּל הַלַּיְלוֹת אֲנַחְנוּ אוֹכְלֵינִי שְׂאֵר יִרְקוֹת, וְהַלֵּילָה
הַזֶּה – מְרוֹר.

שֶׁבַּכֵּל הַלַּיְלוֹת אֲנַחְנוּ אוֹכְלֵינִי וְשׁוֹתֵינִי בֵּין יוֹשְׁבֵינִי
וּבֵין מְסֻבֵּינִי, וְהַלֵּילָה הַזֶּה – בְּלָנוּ מְסֻבֵּינִי.

מחזירים הקערה אל השלחן. ותהיה המצה מגולה במשך כל זמן אמירת ההגדה.

בגדי השרד

של פסח יצאתה מן הכלל וכולה שמורים. והטעם משום שהיא לה, דהיינו דבשאר הלילות הוא זמן הקטנות שהם אלהים ולכך הוא זמן תגבורת הדינין, אבל בלילה הזאת הגדלות נכנסים שהם הוי"ו"ה, והקטנות מתבטלים, וממילא אין התעוררות להם. ולפיכך חזר לומר "הוא הלילה הזה לה", דהיינו הלילה הזה הוא לה' שהוא הגדלות^{מא}, ולפיכך שמורים הוא לכל בני ישראל לדורותם.^{מב} ועל דרך זה הם השאלות דמה נשתנה. תחילה אמר 'שבכל הלילות אין אנו מטבילים אפילו פעם אחת'. מטבילים אותיות מטבילים,

בועיר אנפין רק מקיפין דלמ"ד דצלם דאבא ואימא, ובלילה הזאת נכנסים בו כל המקיפין דל' ומ' דצלם דאבא ואימא דגדלות ראשון ודגדלות שני^{מג}. וידוע דהגדלות דאבא ואימא כשנכנסים בועיר אנפין הם מבטלים הקטנות^{מט}. וידוע גם כן דחצי לילה הראשון נקרא 'ליל' וחצי האחרון נקרא 'לילה'^מ, ובליל פסח כל הלילה שמורה משום דנכנסים הגדלות ומתבטלים הקטנות, ולזה אמרה התורה (שמות יב, מב) "ליל שמורים הוא לה", כלומר אפילו חצי הלילה הראשון הנקרא 'ליל' מפני תוקף הדינין המתגברים בו, הלילה הזאת

לשכוי וז"ל: וכבר הודעתך כי 'ליל' הוא קודם חצות הלילה, ו'לילה' הוא אחר חצות הלילה, וכ"ה בפע"ח שער התפילות פ"ז, ועוד בשעה"כ דף ס' ע"א ד"ה והנה. מא. היינו דשם הוי"ה כאן, רומז לגדלות. מב. ועפ"ז יומתק מה שמובא משם הגאון ר' העשיל מקראקא בס' חנוכת התורה, דאיך יחד הקב"ה שמו על דבר שאינו טובה 'ליל שימורים לה', דהרי מצינו במדרש (בראשית רבה פ"ג ו' עה"פ) ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה' דלא הזכיר שמו ית'

משאר לילות, וכמו שפירש רשב"ם בפסחים קיד, א, במשנה עיי"ש. וממילא אי בשאר לילות רשאי לאכול מצה במה ניכרת אכילתה בלילה הזה טפי, וכן לגבי הסיבה ודו"ק. לח. כמובא בשעה"כ פסח דרוש ג', וכמפורט בדרושי קבלת שבת. לט. ראה ע"ח שכ"ב פ"ג, ובשעה"כ כוונת העמידה דרוש ב' במילת 'האל', ע"ש. מ. בזה"ק פ' בא (לה, ג) – דבתחילה המלכות נק' 'ליל' ואחרי קבלת הדבורא היא נקראת 'לילה', ובשעה"כ – ענין ברכת השחר – בברכת הנותן